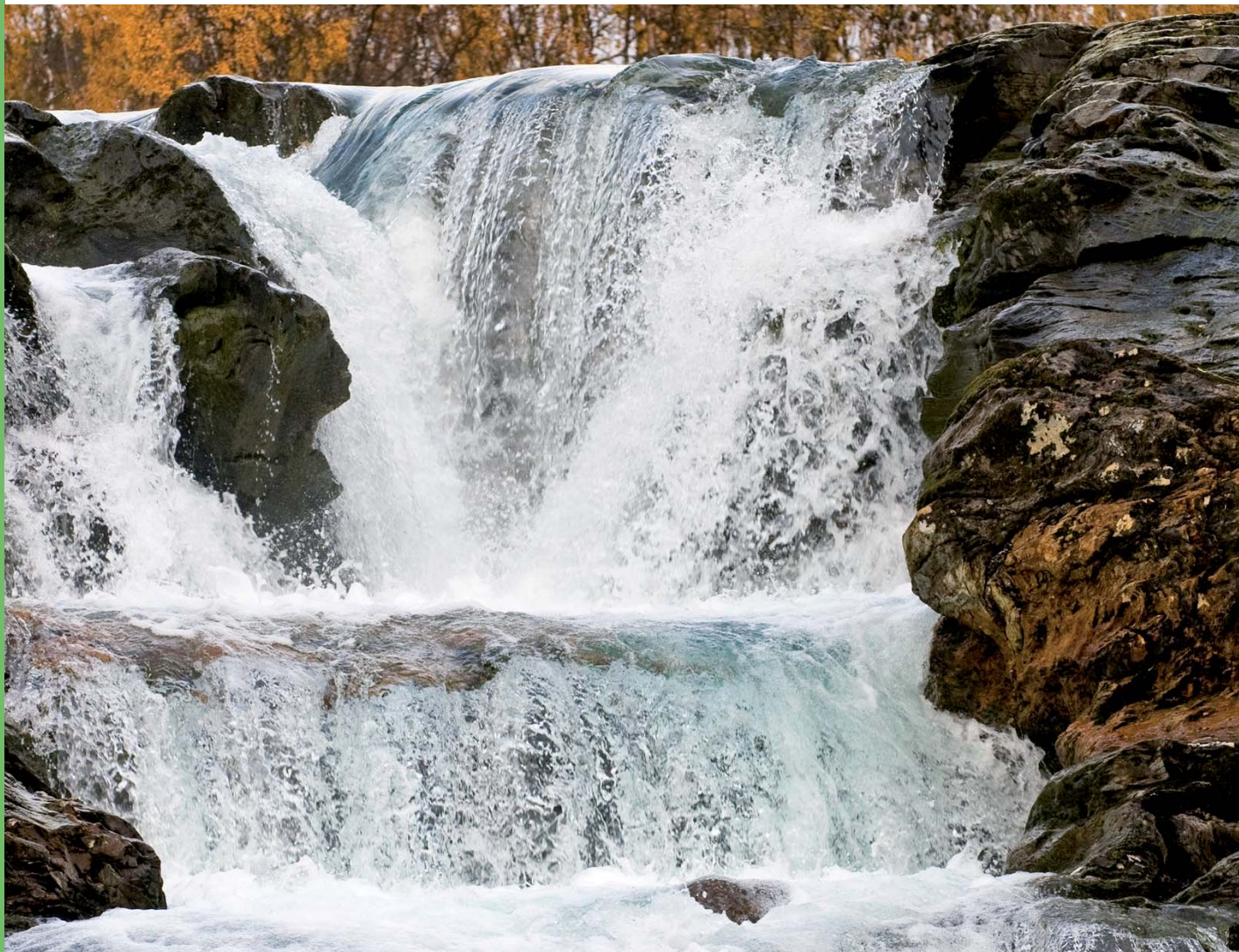

Betygsskalan och betygen B och D

– en handledning

Beställningsuppgifter:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-post: skolverket@fritzes.se

Beställningsnr: 12:1317
ISBN: 978-91-87115-84-4

Omslagsbild: Tommy Andersson/Bilarkivet

Foto inlagan: Leif Johansson/Bilarkivet, Jörgen Wiklund/Bilarkivet

Grafisk produktion: Typisk Form designbyrå
Upplaga: 30 000
Tryck: Elanders Sverige AB 2012

Betygsskalan och betygen B och D

– en handledning

Förord

Denna handledning har tillkommit för att stödja en likvärdig tillämpning av bestämmelserna kring betygsskalan och betygen B och D. Materialet riktar sig till alla lärare som sätter betyg och till rektorer.

Handledningen presenterar först bakgrunden till den nya betygsskalan, några allmänna utgångspunkter för betygssättningen och vilka bestämmelser som ligger till grund för resonemanget om betygen B och D. Sedan beskrivs ett exempel på en process som en lärare kan gå igenom när betyg ska sättas. I beskrivningen framkommer det vilka överväganden som läraren behöver göra i olika skeden av processen och hur läraren kan komma fram till att något av betygen B och D ska sättas.

Skolverkets projektgrupp för framtagandet av stödmaterialet bestod av Helena Carlsson, Mattias Ludvigsson, Lotta Nygren, Irene Sehlin, Björn Sterner, Marcus Strömbäck-Hjärne och Daniel Wernegren.

Det är Skolverkets förhoppning att materialet ska fungera som ett gott stöd i skolans arbete för en likvärdig betygssättning.

Stockholm i december 2012

Ragnar Eliasson
Avdelningschef

Daniel Wernegren
Undervisningsråd

Bakgrund

Genom 2011 års skollag infördes en betygsskala från A till F i den svenska skolan. Betygsskalan med fler steg än tidigare infördes huvudsakligen för att ge en ökad tydlighet i informationen till elever och vårdnadshavare och för att ge lärarna möjlighet till ökad precisering i bedömningen av elevernas kunskaper.¹

I Skolverkets kvalitetsgranskning 2000² konstaterades att den tidigare betygsskalan upplevdes som trubbig och därmed orättvis. En vanlig uppfattning var att den gamla betygsskalan hade för få steg och att det därför fanns en för stor skillnad mellan den arbetsprestation som precis motsvarade kraven för ett godkänt betyg och den prestation som nästan nådde kraven för ett väl godkänt betyg.

Regelverket för betygsskalan som nu gäller anger att kunskapskraven för betygen A, C och E ska precisera vilka kunskaper som krävs för respektive betyg. Kunskapskravet för betyget D innebär att kraven för E och till övervägande delen för C är uppfyllda. Kravet för betyget B innebär att även kraven för C och till övervägande delen för A är uppfyllda.³

Regeringen finner i propositionen till ny betygsskala⁴ att det är rimligt att lärarna, med nationellt angivna kunskapskrav för A, C och E och utifrån sin professionalitet, kan bedöma elevernas kunskaper när det gäller betygsstegen B och D. Regeringen har dock beslutat att Skolverket ska utarbeta olika former av stödmaterial, bl.a. med hänsyn till betygsstegen B och D, för att underlätta lärarnas arbete.

1. Prop. 2008/09:66 En ny betygsskala, s. 7.

2. Nationella kvalitetsgranskningar 2000. s. 135f.

3. 6 kap. 2 § skolförordningen (2011:185) och 8 kap. 2 § gymnasieförordningen (2010:2039).

4. Prop. 2008/09:66 En ny betygsskala.

Syftet med stödmaterialet

Syftet med detta stödmaterial är att ge en handledning till hur man som lärare kan tänka då det är aktuellt att sätta betygen B och D. Stödmaterialet vänder sig till lärare i alla skolformer där betygen B och D kan sättas och till rektorn som ska se till att betyg sätts i enlighet med bestämmelserna.⁵

Om betygssättning och lärarna

Lärarna har genom utbildning och erfarenhet förvärvat de insikter som krävs för att bedöma elevernas kunskaper. I likhet med annan myndighetsutövning handlar betygssättning om att samla relevanta underlag för beslut. Underlaget blir relevant för betygssättning genom att bedömningen utgår från kunskapskraven. Kunskapskraven ger en beskrivning av vilka kunskaper som ska prövas och hur de ska värderas. Den slutgiltiga bedömningen och värderingen av underlaget ligger hos läraren.

Till stöd för betygssättningen finns också nationella ämnes-, kurs- och slutprov samt en rad bedömningsstöd i olika ämnen och kurser. Samverkan mellan lärare och sambedömning förbättrar förutsättningarna för att bedömningen och betygssättningen ska bli likvärdig.

För att betygssättningen ska bli likvärdig och rättssäker måste bedömningarna vila på så säker grund som möjligt. Betygen kan aldrig vara mer tillförlitliga än de bedömningar som utgör betygsunderlaget. Det är därför viktigt att lärare redan i planeringen av undervisningen skapar förutsättningar för bedömningar av god kvalitet.⁶

5. 3 kap. 14 § skollagen (2010:800).

6. Skolverket (2011) Allmänna råd för planering och genomförande av undervisningen – för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan. Skolverket (2012) Allmänna råd för bedömning och betygssättning i gymnasieskolan.

Om betygssättning och eleverna

Både forskning och bestämmelserna kring bedömning och betygssättning talar om vikten av att eleverna förstår grunderna för bedömning och betygssättning.⁷ För att lyckas med detta behöver läraren konkretisera kunskapskraven.⁸ Hur man kan göra sådana konkretiseringar beskrivs i kommentarmaterial, diskussionsunderlag och bedömningsstöd som finns på Skolverkets webbplats, www.skolverket.se.

Kravet på allsidighet

Enligt läroplanerna ska lärarna allsidigt värdera elevernas kunskaper. Ofta kan eleven visa sina kunskaper på olika sätt. Bedömningstillfällen kan vara av olika slag, till exempel praktiska arbetssituationer, klassrumdiskussioner, rollspel, laborationer och prov. Vid betygssättningen ska läraren utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper.

7. 3 kap. 15 § skollagen, Wiliam, Dylan (2010) i *The Nature of Learning*, OECD, s. 136ff. *Educational Measurement* (2006), Robert L. Brennan(red). s. 628f, 631, 637.

8. Kunskapsbedömning i skolan, s. 19.

Betygsskalan

Betygsskalan har fem godkända steg – A, B, C, D och E – och ett underkänt steg – F.⁹ Om läraren saknar underlag för bedömning av elevens kunskaper på grund av elevens frånvaro ska betyg inte sättas utan då markeras detta med ett streck.¹⁰

Preciserade kunskapskrav finns för tre av betygen – A, C och E. Betygsskalan anger inga preciserade kunskapskrav för betygen B och D.

Betygsstegen B och D

Betyget B innebär att kunskapskraven för C och till övervägande del för A är uppfyllda.

Betyget D innebär att kunskapskraven för E och till övervägande del för C är uppfyllda. Betygsstegen B och D grundar sig alltså på vad som står i kunskapskraven för betygen under och över. I förarbetena till bestämmelserna till betygsskalan framgår det att betygen B och D speglar en kunskapsprogression där eleven har påvisbara och centrala kunskaper för närmast högre betyg, dvs. antingen A eller C.¹¹ Innebörden av bestämmelserna är att elever kan ha olika kunskapsprofiler och ändå uppfylla det överliggande kunskapskravet till övervägande del.

KUNSKAPSPROFILERNA FÖR B OCH D KAN SE OLIKA UT FÖR OLIKA ELEVER

Kunskapsprofilerna för betygen B och D kan alltså se olika ut för olika elever. En elev kan uppfylla vissa delar av kunskapskravet för det överliggande betyget, medan en annan elev uppfyller andra delar.

9. Betyget F sätts inte i grundskolan, gymnasieskolan eller i särskild utbildning för vuxna.

10. Streck sätts inte i grundskolan, gymnasieskolan eller särskild utbildning för vuxna.

11. Prop. 2008/09:66 En ny betygsskala, s. 15.

Bilden ska illustrera principen för hur olika kunskapskrav kan vara uppfyllda. Istället för att välja en viss kursplans kunskapskrav har vi valt att skriva kunskapskraven med suddig text.

Eftersom till övervägande del är en bedömning som kan se olika ut från elev till elev kan kunskapskraven för betygen B och D inte preciseras varken på nationell eller lokal nivå.

En betygssättningsprocess

Nedan beskrivs ett exempel på en process som en lärare kan gå igenom när betyg ska sättas. I beskrivningen framkommer det vilka överväganden som läraren behöver göra i olika skeden av processen och vilka principer läraren då tar hänsyn till.

Gå igenom kunskapskraven del för del

När ett betyg ska sättas går läraren i detta exempel systematiskt igenom kunskapskraven del för del. Läraren har dokumenterat bedömningar från olika tillfällen och ska nu vid betygssättningsstillfället avgöra vilken nivå elevens kunskaper motsvarar i kunskapskravens olika delar.¹² Läraren har dokumenterat kunskapsresultaten utifrån de nationella kunskapskraven för A, C och E. Med stöd i det totala betygssunderlaget avgör läraren om elevens kunskaper i förhållande till respektive del av kunskapskraven motsvarar kravet för betygen A, C eller E.

EXEMPEL: LÄRAREN GÅR IGENOM UNDERLAGEN TILL DEN FÖRSTA DELEN AV KUNSKAPSKRAVEN

Kunskapskravet för E	Kunskapskravet för C	Kunskapskravet för A
Latini ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Etiam eget mi ullamcorper ligula elementum tristique. Aenean at lorem arcu, at ornare nibh. Nulla lacus aliquam tristique. In vestibulum malesuada in ipsum mollis molestie. Curabitur tortor sed in nunc imperdiet auctor. Phasellus sed varius tortor.	Latini ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Etiam eget mi ullamcorper ligula elementum tristique. Aenean at lorem arcu, at ornare nibh. Nulla lacus aliquam tristique. In vestibulum malesuada in ipsum mollis molestie. Curabitur tortor sed in nunc imperdiet auctor. Phasellus sed varius tortor.	Latini ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Etiam eget mi ullamcorper ligula elementum tristique. Aenean at lorem arcu, at ornare nibh. Nulla lacus aliquam tristique. In vestibulum malesuada in ipsum mollis molestie. Curabitur tortor sed in nunc imperdiet auctor. Phasellus sed varius tortor.

12. Vid provningar kan dock bedömning och betygssättning ske vid en och samma tidpunkt. Provning kan genomföras i grundskolan, gymnasieskola samt inom kommunal vuxenutbildning och utbildning i svenska för invandrare.

Läraren går igenom underlagen i förhållande till den första delen av kunskapskraven. Läraren finner att elevens resultat huvudsakligen växlar mellan att motsvara kravet för E och kravet för C. Ett par resultat är starkt avvikande på så sätt att ett av dem svarar mot kravet för A, medan ett inte bedömdes som godkänt.

Läraren gör en allsidig bedömning och värderar resultaten. I detta exempel konstaterar läraren att de starkt avvikande resultaten var underlag, som inte gav så mycket information och där läraren var osäker på bedömningens kvalitet. Det kan handla om att läraren tycker att uppgiften egentligen hade fel eller för litet omfång eller att utfallet var svårtolkat eller inte rymmer med övriga underlag i den här delen av kunskapskraven. Dessutom var det de tidigare bedömningarna som oftare svarade mot kravet för E, medan de senaste bedömningarna i huvudsak svarade mot kravet för C. En annan omständighet som hjälper läraren att fälla avgörandet var att de senare bedömningarna var mer omfattande i relation till det centrala innehållet.

EXEMPEL. ANALYS AV EN ELEVS KUNSKAPER I FÖRHÅLLANDE TILL EN DEL AV KUNSKAPSKRAVEN

Det blir tydligt för läraren, efter värderingen av allt tillgängligt underlag, att elevens resultat motsvarar kunskapskravet för betyget C i denna del av kunskapskraven. Det är dessutom tydligt att eleven förbättrat sina resultat över tid. Genom en allsidig bedömning av det samlade underlaget finner läraren att eleven har kunskaper som i denna del motsvarar kunskapskravet för betyget C.

Gå igenom kunskapskraven i sin helhet

Därefter analyserar läraren på samma sätt som beskrivits ovan elevens kunskaper i förhållande till de övriga delarna av kunskapskraven. På så sätt växer en kunskapsprofil fram. I figuren nedan visar markeringarna vilken nivå elevens kunskaper har nått upp till i olika delar av kunskapskraven.

I detta fall motsvarar elevens kunskapsprofil i vissa delar kunskapskravet för betyget E men i andra delar kunskapskravet för betyget C.

EXEMPEL: KUNSKAPSPROFIL

Kunskapskravet för E	Kunskapskravet för C	Kunskapskravet för A
Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Etiam eget ne ullamcorper ligula elementum tristique. Aenean at lorem eros, at ornare nibh. Nulla lacus aliquam tristique, in vestibulum massa in ipsum mattis molestie. Curabitur tortor sed in nunc imperdiet auctor. Phasellus sed varius tortor.	Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Etiam eget ne ullamcorper ligula elementum tristique. Aenean at lorem eros, at ornare nibh. Nulla lacus aliquam tristique, in vestibulum massa in ipsum mattis molestie. Curabitur tortor sed in nunc imperdiet auctor. Phasellus sed varius tortor.	Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit. Etiam eget ne ullamcorper ligula elementum tristique. Aenean at lorem eros, at ornare nibh. Nulla lacus aliquam tristique, in vestibulum massa in ipsum mattis molestie. Curabitur tortor sed in nunc imperdiet auctor. Phasellus sed varius tortor.

Enligt bestämmelserna ska betygen B och D sättas när eleven har uppfyllt det över-
liggande kunskapskravet, det vill säga antingen A eller C, ”till övervägande del”.
Eftersom elevens kunskapsprofil ligger inom både kunskapskravet för C och E så
måste läraren värdera om de kunskaper eleven har visat upp motsvarar kunskaps-
kravet för betyget C till övervägande del.

Värdera till övervägande del

Först konstaterar läraren att det inte finns några luckor i kunskapsprofilen för E. Eleven har alltså uppfyllt kunskapskraven *i sin helhet* på minst E-nivån. Frågan som läraren nu har att ta ställning till är om eleven dessutom har uppfyllt kunskapskravet för betyget *C till övervägande del*. Det visuella intrycket av kunskapsprofilen antyder att så inte är fallet. Den textmassa som har gulgrönmarkerats på C-nivån är inte särskilt omfattande.

Det framgår dock av Skolverkets allmänna råd¹³ att läraren i bedömningen av om en elev ska få betygen D respektive B bör utgå från kurs- eller ämnesplanens syfte och centrala innehåll¹⁴ för att identifiera och analysera vilka delar av kunskapskravet som elevens kunskaper motsvarar. Frågan läraren vill få besvarad när han eller hon genomför analysen är om de kunskaper som eleven visat på det överliggande kunskapskravet motsvarar de tyngdpunkter som anges i det centrala innehållet och i syftet. Det är läraren som gör denna analys utifrån sin professionalitet. Om det är i dessa centrala delar som eleven har uppfyllt det överliggande kunskapskravet kan det uppväga att en större del av textmassan, rent visuellt, inte är uppfyllt.

Läraren kommer i sin analys fram till att den del av kunskapskraven som eleven har uppfyllt på C-nivån är av mer central betydelse – än de delar som eleven endast har uppfyllt på E-nivån. Läraren motiverar det bland annat med att den här delen av kunskapskraven har använts för att bedöma elevernas kunskaper vid betydligt fler tillfällen än andra delar av kunskapskraven. Det beror i sin tur på att den här delen av kunskapskraven är kopplad till större delen av det centrala innehållet som anges i kursplanen, medan andra delar av kunskapskraven är kopplade till enbart en mindre del av det centrala innehållet.

Trots att det visuella intrycket gav sken av att bara en mindre del av kunskapskravet var uppfyllt så visar lärarens analys att denna del av kunskapskraven är av sådan vikt att elevens visade kunskap motsvarar det som avses med ”till övervägande del”. Med stöd i detta resonemang sätter läraren betyget D.

Skulle lärarens analys å andra sidan visa att den del av kunskapskravet för C som eleven uppfyllt är kopplad bara till en mindre del av det centrala innehållet sätter läraren betyget E.

På samma sätt som i detta exempel kan läraren även resonera när det gäller betyget B.

13. Skolverket (2011) Allmänna råd för planering och genomförande av undervisningen – för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan. Skolverket (2012) Allmänna råd för bedömning och betygsättning i gymnasieskolan.

14. Kursplanen för Utbildning i svenska för invandrare är uppbyggd på ett annat sätt med utbildningens syfte, mål och karaktär samt inledande meningar till kunskapskraven som läraren bör utgå från i bedömningen.

Sammanfattning

Den process som beskrivs i stödmaterialet har visat att läraren behöver ta ställning till med vilken kvalitet eleven visat sina kunskaper i kunskapskravens olika delar. När en elev har kunskaper på olika kvalitativa nivåer behöver läraren analysera elevens kunskapsprofil närmare, för att avgöra om betyget B eller D kan vara det rätta. När läraren värderar om eleven har uppfyllt det överliggande kunskapskravet ”till över vägande del” utgår läraren från två frågor:

1. Hur omfattande delar av det överliggande kunskapskravet har eleven uppfyllt?
2. Hur betydelsefulla utifrån syfte och centralt innehåll är de delar som eleven har uppfyllt i det överliggande kunskapskravet?

Referenser

Brennan, Robert L. (2006) *Educational Measurement*, 4th Edition. Rowman & Littlefield Publishers.

Dummont, Hannah; Istance, David; Benavides, Francisco (2010) *The Nature of Learning: Using Research to Inspire Practice*, OECD: OECD publishing.

Prop. 2008/09:66, *En ny betygsskala*.

Skolverket (2000) *Nationella kvalitetsgranskningar 2000*. Skolverkets rapport nr 190. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011) *Allmänna råd för planering och genomförande av undervisningen – för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2012) *Allmänna råd för bedömning och betygssättning i gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011) *Kunskapsbedömning i skolan – praxis, begrepp, problem och möjligheter*. Stockholm: Skolverket.

Denna handledning är till för att stödja en likvärdig tillämpning av bestämmelserna kring betygsskalan och betygen B och D. Materialet riktar sig till alla lärare som sätter betyg och till rektorer.

Handledningen presenterar först bakgrunden till den nya betygsskalan, några allmänna utgångspunkter för betygssättningen och vilka bestämmelser som ligger till grund för resonemanget om betygen B och D. Sedan beskrivs ett exempel på en process som en lärare kan gå igenom när betyg ska sättas. I beskrivningen framkommer det vilka överväganden som läraren behöver göra i olika skeden av processen och hur läraren kan komma fram till att något av betygen B och D ska sättas.